

ՆՈՐ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ

VII

Եւ ահա զրկուածներու աչքը արտա-
սուր կար և նոքա մխիթարող շունէին:
գիրք. Ժ.

Ջոհների ձայները լսեցիր ի՞նչ արիք
Դուք, մեծաբարբառ աշխարհի որդիք,
Երբ մենք մոլորուած, գլխակոր, տրտոււ
Նայում էինք մեր տան սև-մութ պատերուն.—

Մեր տանն աներգիւ-այրուած ու սև տան,
Երբ աղջիկներս իրանց ամօթից՝
Անկիւններ փախչում խոտ էին ուտում,
Ինչպէս անասուն, ինչպէս մի անբան...

Դուք տեսա՞ք ինչպէս ուղեկցին ինձնից
Իմ գարուն-արուն աղջրիւն գոհար
Եւ քաջաշելով տարան իմ տընից
Մի կըքոտ, լպիւր գիշերուան համար...

Դուք տեսա՞ք մատաղ քսան մէկ տարուան
Իմ միակ որդուն պարանով կապած
Աչքի առաջն ծեծելով տարան
Ուր տարան չգիտեմ—գիտէ մէկ Աստուած...

Չկայ իմ որդին-կենդանի՞ թաղուած.
Իսկ իմ հօրական փառաւոր տունը
Փլուած, քայքայուած—հողին հաւասար.
Հաւքը բուն ունի—չկայ իմ բունը...

Երբ չհաւատացին աշխարհի վրայ—
Ասացին կրակը մեռել է ձեր մէջ,
Ստրկութիւնից—ձեր մէջ սէր չկայ,
Երբ հաւատացինք՝ մեր սէրը պակսեց,—

Եւ ծով կհանքի մէջ—մարդու զարմն ուժեղ
Հին-հին դարերի՝ տեղ չունի հիմայ
Նստի շունչ քաշէ,— հիմայ հացի տեղ
Այս լի աշխարհում խոտ է ուտում նա...

Դուք որ չէք տեսել—լսել էք միայն
Հանգիստ էք—հէքիաթ թւում է այդ ձեզ,
Ապա մէկ անգամ լսեցէք հրացան
Եւ արեան գետեր շրջապատեն ձեզ...

VIII

Եւ արեւ տակ տեսայ, որ դատաստանի տեղ
ամբարշտութիւն կար և արգարութեան
տեղ անօրէնութիւն... գիրք Ժ.

—Անցորդ, կանգնիր—այդ քար է թէ՛ լեռ,
Թէ՛ կարավանէ—շարքերով մեծ բեռ
Ճանապարհի մօտ, թափուած անխնամ—
Մօտեցիր, մօտեցիր, տես շէնք է փարթամ...—
«Սպասիր, բարեկամ, շէնք չէ նիւթեղէն,
Մարդ է, չի շնչում, մարդ է հողեղէն.
Անպէտք է դարձել—միս ու պինդ ոսկոր.
Միսը կը գնայ որթերի որկոր—
Ոսկորը կը մնայ—շուտով չի փթիլ
Մինչև նոր կհանքով վերածուի երկիր...
Նոցա, այդ մարդկանց, որ թափել են վար
Մորթել են ինչպէս մի խոզ կամ ոչխար
Եւ այստեղ դիզել. միսը չի ուտւում,
Որ միսն ուտէին, այլ գաղաններին
Գիշատող թռչնոց թողել են բաժին...
Այնտեղ ծնւում է՝ ծէսով սրբասան
Կնքում են մանկան, որ եկաւ աշխար,
Այստեղ մորթում են, որպէս՝ անասուն
Եւ չունի վերան գերեզմանաքար...

Ո՛վ գիտէ հիմայ փնտրում է որդուն
 Հայրը սրտացաւ—վշտալի հայրը
 Կամ դստեր համար խելառ է մայրը.
 Ո՛վ գիտէ վաղը այս դէղն յետ պալով,
 Լացի, կականի տխուր երգերով՝
 Կրճեծուի, կ'ողբայ իրան փեսային
 Մատաղահարսը— իսկ սիրող մի կին
 Սիրած դիռւ մօտ կը բանայ նոր շիրիմ...
 Այդպէս, յայտնի չէ, դու կ'մտ, կլինի՞ս,
 Կամ թնչ կլինիս, եթէ դու լինիս...
 Եւ այդ մարդու հետ, մարդու ոչ խողի.
 Անասուն ու բոյս տէր են բնութեան
 Իրաւունք ունին—մարդն իրաւացի
 Չունի իրաւունք կեանքի, գոյութեան
 Եւ պաշտպանութեան... կը հասնի՞ մէկ օր—
 Վիթխարի դէպեր լեռ—դիակների—
 Գլուխ կը բառնան իբրեւ լիազօր
 Եւ ամէն մէկը այդ մարդ—արմատից
 Ահեղ դատի մէջ՝ Աստրծոյ առաջ
 Իրաւունքները իր բռնաբարուած
 Պիտի թախանձէ—պահանջէ պատիժ...
 Ո՛, մարդ, սոսկացի՛ր, այդ ցաւման օրից.
 Այդ բիւր—բիւրաւոր սառն գլուխներէց,
 Որ պիտի բանան իրանց աչքերը—
 Աչքերը պաղած—խոր—խոր փորփորուած,—
 Իրանց շրթունքները—կտրուած, սղոցած.
 Իրանց ականջները աքցանով պոկուած,
 Իրանց գանգն, ուղեղ մուրճով ջախջախուած,
 Ոտքերն ու ձեռքեր մամլի տակ դրուած—
 Եւ զարկուած ճնշուած կուրծքերն ու մարմին—
 Պիտի բանան, պիտի քողոքեն միասին—
 Ո՛, մարդ, սոսկացի՛ր, խեղդուի՛ր ու լաց,
 Խղճիդ,—վեհ, արդար դատաստանի առաջ...

IX

Ահա՛ ես ձեր առաջ եմ դնում կեանքի
 ճանապարհը և մահուան ճանապարհը
 (Երեմ.)

Եւ կ'ոչ եմ կարդում—կոչս սրտագին,

Քեզ կոչ եմ կարդում հայոց ժողովուրդ.
Մահի, սարսափի հագուստ քո հագին
Դու զրկուած, զարկուած, դու զիւ ջարդուքուրդ
Դու ահը սիրտըդ հեռու ես փախչում,
Օտար երկիրներ, վայրեր հեռաւոր,
Քո բունդ թողած օտար ծոց թագչում—
Դու, մեծ հայրերի սերունդ փառաւոր.

—

Եւ ձւ ես թողնում Ազատն—Մասիս
Արագած լեռդ, Սիւնիքն ու Սասուն,
Սուրբ Էջմիածին, Մայր—Արաքսն ու Սիս
Ա՛խ, ձւ ես թողնում, դու ձւ ես թողնում...
Եւ օտար ափեր, տարօրէն ափեր
Հայրենի հողէդ տարւում ես հողմով,
Իմ, մեծ ժողովուրդ, այնտեղ դու անտէր
Աշխարհի ծովում կը կլտիս ուժով...

—

Ո՛ր, արի, դու եկ, կպիր քո բնիդ,
Հարազատ հողիդ սրտին՝ դու կպիր,
Տուն բեր քո որդոց, հւժ տուր քո շէնիդ,
Օջախդ վառէ, օջախիդ, հպուիր...

—

Եւ կոչ եմ կարդում, և կոչ եմ կարդում,
Քեզ կոչ եմ կարդում, ժողովուրդ հայոց,
Դու կանգնիր կանգուն, դու եղիր արթուն
Եւ սրտիդ սեղմէ քո հին օրօրոց:

ՅՈՎՀ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ